

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Рубаністої Марини Євгенівни

на тему: «Клініко-патогенетичні особливості бальових синдромів у хворих після інсульту та оптимізація їх профілактики та лікування»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина

1. Виконання освітньо-наукової програми.

Здобувачем Рубаністою Мариною Євгенівною повністю виконано індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми заочної аспірантури Державної наукової установи «Науково-профілактичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами (далі ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС), що повністю відповідає Національній рамці кваліфікацій та вимог Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261.

Аспірантка Рубаніста Марина Євгенівна здобула глибинних знань зі спеціальності; оволоділа загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; набула універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності; здобула мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською) в

усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми).

Індивідуальний план наукової роботи аспіранта Рубаністої М. Є. був затверджений рішенням вченої ради ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС 16.02.2017 р. (протокол № 01). Науковий керівник (Коваленко О. Є., д. мед. н., професор кафедри сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П. Л. Шупика, головний науковий співробітник наукового відділу внутрішньої медицини ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС). Термін виконання роботи: 2016 – 2020 роки. Аспірантка Рубаніста М. Є. своєчасно виконувала всі розділи індивідуального плану наукової роботи в установлені терміни. Своєчасність та повнота виконання індивідуального плану аспіранта підтверджена результатами піврічної проміжної, підсумкової (річної) та заключної атестації.

Дослідження (клінічні, лабораторні, експериментальні) проведені своєчасно і в повному обсязі із застосуванням сучасних та інформативних методів.

3. Актуальність дисертації.

Оскільки проблеми життєдіяльності хворих після інсультів першочергово пов'язують з руховим, мовним та когнітивним дефіцитом, наявність хронічного болю різної локалізації та виразності не отримує достатньої уваги ні самих пацієнтів, ні їх родичів, ні фахівців-неврологів та реабілітологів. Причина такого феномену - це поліморфність болю, зміна його якісних характеристик, які не усвідомлюються самими хворими та маскування його під різні психосоматичні розлади, що ускладнює реабілітацію та знижує якість життя. Аспіранткою Рубаністою М. Є. сумісно із науковим керівником за результатами проведеного патентного пошуку та аналізу наукової літератури (в обсязі 263 наукових джерел, з яких 166 припадає на іноземну літературу) визначено актуальність теми, яка полягала в дослідженні особливостей вторинного хронічного болю у хворих у відновному та резидуальному періодах інсульту та в застосуванні немедикаментозного методу лікування рефлексотерапії в складі комплексного

підходу. На підставі визначеної актуальності було сформульовано мету, завдання та методи дослідження.

4. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Рубаністої М. Є. було виконано в межах НДР ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС (Науково-дослідна робота № 0114U002119 «Розробка та удосконалення методів профілактики ускладнень артеріальної гіпертензії та ішемічної хвороби серця із супутніми захворюваннями внутрішніх органів у державних службовців», № 0119U001045 «Удосконалення профілактики, лікування та реабілітації хворих на артеріальну гіпертензію та ішемічну хворобу серця з коморбідною патологією в амбулаторних та стаціонарних умовах»). Термін виконання 2016-2020рр. Науковий керівник – д. мед. н. професор Коваленко О.Є.

5. Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна.

Аспіранткою Рубаністою Мариною Євгенівною отримані нові дані про особливості якісних характеристик вторинного постінсультного болю у відновному та резідуальному періодах відповідно періоду, проаналізовані взаємозалежності різних болювих синдромів у хворих, виявлені зв'язки між декількома болювими синдромами та топічними проекціями рефлексогенних зон, виявлені взаємозалежності між клінічними та гемодинамічними проявами у хворих з постінсультних болем у відновному та резидуальному періодах. Розроблено авторський комплексний лікувально-профілактичний метод із одночасним застосуванням декількох рефлексогенних зон у хворих з болем після інсульту, отримано 3 патенти на корисні моделі: спосіб лікування головного болю залежно від локалізації № 122874 від 25.01.18р.; спосіб лікування хронічного болю в спині № 122875 від 25.01.18р.; спосіб лікування хронічного суглобового болю № 123387 від 26.02.18р. Також, приділена увага значимості ретельного опитування хворих щодо виявлення болювих синдромів та інших небольових проявів у хворих з ПІБС; розширено інформацію щодо кількісних показників болю та показників особистісної та реактивної тривожності залежно від періодів інсульту; розширено інформацію щодо ефективності акупунктурного впливу на

стан кровотоку судин голови та шиї за даними ультразвукового дуплексного сканування.

6. Нові науково обґрунтовані теоретичні та / або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень.

Результати дисертаційного дослідження Рубаністої М. Є. впроваджені в навчальний процес кафедри реабілітації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького та в лікувально-профілактичні заклади – центр відновної медицини, центр болю, загальної та судинної неврології КЛ «Феофанія», м. Київ; відділення реабілітації консультативно-діагностичного центру ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, м. Київ; центр відновного лікування Київського клінічного госпіталю ветеранів війни, м. Київ; неврологічне відділення КМКЛ № 15, м. Київ; лабораторію нейроортопедії та проблем болю ДУ Інституту травматології та ортопедії НАМН України, м. Київ; неврологічне відділення центральної районної лікарні Києво-Святошинського району). Всього надано 7 актів впроваджень.

7. Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Аспірантка Рубаніста М. Є. особисто провела дослідження. Було обстежено 142 особи, включаючи групу 30 практично здорових осіб, використано дані 112 медичних карт стаціонарних та амбулаторних хворих та інших форм медичної статистики. Дослідження проведено в 3 етапи, опубліковано 27 наукових публікацій, включаючи 9 статей у наукових фахових виданнях, оформлено 3 патенти на корисні моделі. При аналізі отриманих результатів аспіранткою Рубаністою М. Є. було застосовано засоби програмного забезпечення “Microsoft Office Excel 2008” та “Statistica for Windows 12.0”. Достовірність даних підтверджена достатнім обсягом спостережень та використанням надійних методів статистичної обробки даних.

8. Апробація результатів дисертації.

Матеріали дисертації оприлюднено у виступах на 14 всеукраїнських та міжнародних конференціях:

1. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Рефлексотерапія в Україні: фундатор та послідовники», присвячена пам'яті професора Мачерет Є. Л. до 90-річчя від дня народження (Київ, 31 травня 2019 р., форма участі - усна доповідь Рубаніста М. Є., «Клініко-патогенетичні особливості бальових синдромів у хворих після інсульту та оптимізація їх профілактики і лікування»).
2. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні питання лікування та реабілітації м'язово-скелетних порушень» (Київ, 23-24 травня 2019р., форма участі – усна доповідь Рубаніста М. Є., Коваленко О. Є. «Особливості стану гемодинамічних показників у хворих після інсульту»).
3. Науково-практична конференція молодих вчених «Перспективи розвитку профілактичної та клінічної медицини», присвячена 10 річниці Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами в рамках X Міжнародного медичного форуму (Київ, 19 квітня 2019р., форма участі – усна доповідь Рубаніста М.Є. «Застосування мікросистем в комплексному лікуванні бальових та деяких не бальових синдромів у хворих після інсульту у відновний та резидуальний періоди»).
4. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Медична реабілітація і рефлексотерапія в неврології та сімейній медицині: від теорії до практики», присвячена 100-річчю НМАПО імені П. Л. Шупика (Київ, 11-12 жовтня 2018 р., форма участі – усна доповідь Чіжикова М. Є. «Оцінка акупунктурного впливу на церебральну гемодинаміку хворих з цереброваскулярною патологією за даними дуплексної доплерографії»).
5. ICMART-iSAMS 2018 World Congress on Medical Acupuncture (Munich, Germany, 07-09 September 2018, participation – oral presentation Chizhykova M.

“Ultrasound Duplex Sonography Control of the Effectiveness of Acupuncture in the complex treatment of Patients with Cerebrovascular Pathology”).

6. Східно-Європейський конгрес з болю (Київ, 7-9 червня 2018 р., форма участі – усна доповідь Чіжикова М. Є. «Лікування хронічного болю у пацієнтів після інсульту за допомогою модифікованого методу рефлексотерапії»).

7. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Теорія і практика в реабілітації м'язово-скелетної патології» (Київ, 24-25 травня 2018 р., форма участі – усна доповідь Чіжикова М. Є. «Особливості дорсалгія у хворих після інсульту та лікування їх за допомогою рефлексотерапії»).

8. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні питання народної та нетрадиційної медицини в комплексній терапії» (Київ, 20 квітня 2018 р., форма участі - усна доповідь Чіжикова М. Є. «Комбінована методика рефлексотерапії із застосуванням мікроакупунктурних систем у лікування головного болю у хворих у відновному та резидуальному періодах інсульту»).

9. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні питання народної та нетрадиційної медицини в комплексній терапії» (Київ, 20 квітня 2018 р., форма участі - стендова доповідь Чіжикова М. Є. «Мікроакупунктурні системи та їх роль у комплексному лікуванні болю у неврологічних хворих»).

10. Підсумкова науково-практична конференція працівників ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС (Київ, 29-30 березня 2018р., форма участі – усна доповідь Чіжикова М. Є. «Особливості бальових синдромів у хворих після інсульту»).

11. Ювілейна науково-практична конференція з міжнародною участю (Київ, 28-29 вересня 2017р., форма участі – усна доповідь Чіжикова М. Є., Коваленко О. Є. «Механізми дії акупунктури – від гіпотез до сучасних досліджень»).

12. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасні технології в реабілітації та лікуванні нейром'язовоскелетних розладів» (Київ, 20-21 квітня 2017р., форма участі – усна доповідь Коваленко О. Є., Чіжикова М. Є.

«Забезпечення антиноцеptивного ефекту через вплив на мікроакупунктурні системи»).

13. Науково-практична конференція з міжнародною участю «Роль і місце народної медицини в комплексній терапії» (Київ, 21 квітня 2017р, форма участі – стендова доповідь «Мікроакупунктурні системи та їх роль у комплексному лікуванні болю у неврологічних хворих»).

14. Всеукраїнська науково-практична конференція «Артеріальні гіпертензії: терапевтичні, неврологічні та медико-соціальні аспекти профілактики і лікування» (Київ, 27 квітня 2017р. форма участі – стендова доповідь Чіжикова М. Є. «Патогенетичні особливості формування бальзових синдромів у хворих на інсульти»).

9. Повнота опублікування результатів дисертації, кількість наукових публікацій та конкретний особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації. Список додається. За матеріалами дисертації опубліковано 27 публікацій, які включають 9 статей, в тому числі 2 – одноосібно (8 з них у наукових фахових виданнях України, включаючи 3 статті в Міжнародному неврологічному журналі та 1 стаття в іноземному виданні у країнах ЄС/ОЕСР), 14 тез доповідей (2 тез – в журналі Journal of Acupuncture and Meridian Studies (SCOPUS), 3 – в збірниках тез міжнародних конгресів в Німеччині, Австралії, Туреччині; 9 – в збірниках тез Східно-Європейського конгресу по болю, рефлексотерапевтичних та вертебрологічних конференцій), 3 патенти на корисні моделі і 1 інформаційний лист. Провідний внесок за обсягом у матеріали публікацій належить аспірантці. Аспірантка Рубаніста М. Є. брала участь у статистичній обробці та аналізі одержаних результатів та підготовці матеріалів до друку.

10. Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист. Автором особисто була сформульована мета роботи, поставлені основні завдання, та підібрані методи дослідження, які необхідні для виконання поставлених задач. Результати виконаного наукового дослідження аспіранта вирішують важливе наукове завдання – покращення виявлення

болових синдромів у хворих після інсультів та оптимізації лікування і реабілітації цих хворих. Зібрана та проаналізованана сучасна наукова література за темою дисертації. Проведено у повному обсязі клінічні, лабораторні, гемодинамічні дослідження, а також дослідження психоемоційної та когнітивної сфери, вивчено ефективність запропонованого способу лікування постінсультного болю, здійснено статистичну обробку отриманих результатів, проведено впровадження результатів досліджень в клінічну практику. Сумісно з науковим керівником сформульовані висновки та практичні рекомендації роботи.

Спеціальність, якій відповідає дисертація: дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина (спеціалізація «нервові хвороби»).

11. Відомості щодо проведення біоетичної експертизи дисертації на етапі планування роботи та повторної біоетичної експертизи дисертаційного дослідження щодо відповідності дотримання принципів і норм біоетики за результатами відкритого розгляду матеріалів дисертацій на засіданні Комісії з питань етики ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС.

Аспіранткою Рубаністою М. Є. вчасно представлені всі матеріали в комісію з питань етики ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС з метою проведення біоетичної експертизи дисертаційного дослідження щодо відповідності дотримання принципів і норм біоетики (14.07.2020р. протокол № 03). За висновком встановлено повну відповідність діючим нормам і стандартам, а також матеріалам, поданим на етапі планування роботи (03.02.2017р., протокол № 02).

12. Єдність змісту роботи, оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріали дисертації викладено послідовно у формально-логічний спосіб з дотриманням науково стилю викладення.

Дисертаційна робота написана українською мовою на 203 сторінках друкованого тексту, з яких 154 - основного тексту, і складається з анотації, вступу, 4 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури (всього

проаналізовано 263 літературних джерела, з яких 97 кирилицею, 166 латиною). Робота ілюстрована 23 таблицями та 37 рисунками.

13. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної добросесності (академічного plagiatу, самоплагiatу, фабрикації, фальсифікації).

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації Рубаністої Марини Євгенівни не було виявлено ознак академічного plagiatу, самоплагiatу, фабрикації, фальсифікації (протокол № 1 Експертної проблемної комісії за спеціальністю «Медицина» від 25.05.2020р.). Подані до захисту наукові досягнення є власним напрацюванням аспіранта Рубаністої Марини Євгенівни, всі інші цитовані наукові результати супроводжуються посиланнями на їх авторів та джерела опублікування.

14. Набуття теоретичних знань, умінь, навичок та відповідних компетентностей. Відповідність дисертації вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 167 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40. Аспіранткою Рубаністою Мариною Євгенівною здобуто необхідні теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності. Рубаніста Марина Євгенівна оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провела власне наукове дослідження, результати якого мають новизну, теоретичне та практичне значення.

На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також за результатами фахового семінару від 04.02.2021 (протокол №1) встановлено, що результати виконаного наукового дослідження аспіранта вирішують важливе наукове завдання - покращення виявлення бальзових синдромів у хворих після інсультів та оптимізації лікування і реабілітації цих хворих, а дисертація аспірантки Рубаністої Марини Євгенівни на тему «Клініко-патогенетичні особливості бальзових синдромів у хворих після інсульту та оптимізація їх профілактики та лікування» на здобуття наукового

ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина повністю відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 167 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, та може бути представлена до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Голова фахового семінару:

Завідувач кафедри неврології № 1
НМАПО імені П. Л. Шупика
д. мед. н., професор

Ю. І. Головченко

Рецензенти:

Професор кафедри анестезіології
та інтенсивної терапії НМАПО
імені П. Л. Шупика д. мед. н.,
професор

М. А. Тріщинська

Доцент кафедри радіології
НМАПО імені П. Л. Шупика
д. мед. н., ст. дослідник

М. В. Глоба

Секретар фахового семінару:
асистент кафедри неврології № 1
НМАПО імені П. Л. Шупика к. мед. н.

Г.В. Горева

Вченій с

Ю. Головченко
М. Тріщинська
М. Глоба
Г. Горева
Заславська

Б. Горайук

Додаток

**до висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Рубаністої Марини Євгенівни
на тему: «Клініко-патогенетичні особливості бальових синдромів у хворих
після інсульту та оптимізація їх профілактики та лікування» на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за
спеціальністю 222 Медицина**

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Коваленко О.Е., Рубаніста М.Є. Неінвазивні методи рефлексотерапії: обґрунтування та доцільність у клінічній практиці. *Міжнародний неврологічний журнал.* 2019, № 8(110). С. 62-69. doi: 10.22141/2224-0713.8.110.2019.187892 (Здобувачем проведено збір літературних даних).
2. Kovalenko O., Chizhykova M., Dzhura N. Evaluation of the Effects of Acupuncture on Cerebral Hemodynamics in Patients Suffering from Cerebrovascular Pathology with Duplex Ultrasound Doppler Imaging. *Journal of US-China Medical Science.* 2018. №15. P.1-9. doi: 10.17265/1548-6648/2018.01.001 (Здобувачем особисто проведений збір матеріалу, підготовку та переклад статті).
3. Чіжикова М.Є., Коваленко О.Є. Особливості когнітивних та емоційно-вльових проявів у хворих з бальовими синдромами у відновному та резидуальному періодах інсульту. *Український неврологічний журнал.* 2018. №. 2. С. 69-74. (Здобувачем проведено збір, статистичну обробку та підготовку статті до друку).
4. Коваленко О.Е., Чіжикова М.Є. Феномен нейропластичності та нейрофізіологічні аспекти рефлексотерапії в комплексному лікуванні бальових та деяких небальових синдромів у хворих після інсульту. *Міжнародний неврологічний журнал.* 2018, № 4(98). С. 54-60. doi: <http://dx.doi.org/10.22141/2224-0713.4.98.2018.139424> (Здобувачем проведено збір, статистичну обробку та підготовку статті до друку).

5. Чіжикова М.Є. Рефлексотерапія у комплексному лікуванні хронічного болю в спині у хворих після інсульту. *Реабілітація та паліативна медицина*. 2018. № 1(7). С.47-52. DOI: 10.15574/Ijrpm.2018.7,47
6. Чіжикова М.Є. Комбінована методика рефлексотерапії із застосуванням мікроакупунктурних систем в лікуванні головного болю у хворих в відновному та резидуальному періодах інсульту. *Фітомедицина. Часопис*. 2018. № 2. С. 13-17.
7. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є., Клименко О.В., Алексєєва Т.С., Гармаш Ю.Ю. Клініко-неврологічні особливості бальових та деяких небальових синдромів у хворих після інсульту. *Актуальні проблеми клінічної та профілактичної медицини*. 2018. Т.2, № 1. С.60-69. (Здобувачем проведено збір, статистичну обробку та підготовку статті до друку).
8. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Вплив рефлексотерапії на динаміку головного болю в комплексному лікуванні хворих після інсульту. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2018. Т.3, № 2 e0302107 DOI: 10.26766/rmpgr.v3i2.107 (Здобувачем особисто сформульовано мету та завдання дослідження, проведено аналіз даних та їх узагальнення).
9. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Сучасні погляди на субстрат та механізми дії акупунктури. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2017, № 6 (92). С. 120-126. (Здобувачем особисто проведений збір та обробка літературних даних, підготовка статті до друку).
10. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Пат. на корисну модель № 122874 Україна. Спосіб лікування головного болю залежно від локалізації. № u201709043; заявл. 12.09.17; опубл. 25.01.18, Бюл. № 2.
11. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Пат. на корисну модель № 122875 Україна. Спосіб лікування хронічного болю в спині. № u201709045; заявл. 12.09.17; опубл. 25.01.18, Бюл. № 2.
12. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Пат. на корисну модель № 123387 Україна. Спосіб лікування хронічного суглобового болю. № u201709044; заявл. 12.09.17; опубл. 26.02.18, Бюл. № 4.

13. Kovalenko O.Ye, Rubanista M.Ye, Prityko N.O. Key points of rehabilitation of patients after stroke with combined use of corporal, scalp and auricular acupuncture. *International Symposium of Acupuncture and Moxibution. WFAS 2019 Abstract book.* Antalya, Turkey, 14-17 November 2019. P.18-19
14. Chizhykova M., Kovalenko O., Dzhura N. Ultrasound Duplex Sonography Control of the Effectiveness of Acupuncture in the Complex Treatment of Patients with Cerebrovascular Pathology. *Journal of Acupuncture and Meridian Studies.* 2018. V.11 (4). P. 190. <http://doi.org/10.1016/j.jams.2018.08.054>
15. Kovalenko O., Chizhykova M., Kovalenko A. The Phenomenon of Neuroplasticity and Neurophysiological Aspects of Acupuncture in Clinical Practice. *Journal of Acupuncture and Meridian Studies.* 2018. V.11 (4). P. 235. <http://doi.org/10.1016/j.jams.2018.08.146>
16. Чіжикова М.Є., Коваленко О.Є., Джура Н.О. Оцінка акупунктурного впливу на церебральну гемодинаміку хворих з цереброваскулярною патологією за даними дуплексної ультразвукової доплерографії. *Медична реабілітація і рефлексотерапія в неврології та сімейній медицині: від теорії до практики:* мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 11-12 жовтня 2018 р., Київ, 2018. С.86-91.
17. Чіжикова М.Є., Коваленко О.Є. Застосування акупунктурних мікросистем в комплексному лікуванні бальгових та деяких не бальгових синдромів у хворих після інсульту. *Медична реабілітація і рефлексотерапія в неврології та сімейній медицині: від теорії до практики:* мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 11-12 жовтня 2018 р., Київ, 2018. С.92-96.
18. M.Chizhykova, O.Kovalenko. Treatment of chronic pain syndroms in the patients after stroke with the help of modified acupuncture method. *3th Eastern-European Pain Conress:* abstract book, Kyiv, Ukraine, 7-9 June 2018. P.19
19. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Клініко-неврологічні особливості бальгових синдромів у хворих після інсульту у відновному та резидуальному періодах. *Теорія і практика в реабілітації м'язово-скелетної патології:* мат. науково-

практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 24-25 травня 2018 р., Київ, 2018. С.22-25.

20. Чіжикова М.Є. Особливості дорсалгій у хворих після інсульту та лікування їх за допомогою рефлексотерапії. *Теорія і практика в реабілітації м'язово-скелетної патології*: мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 24-25 травня 2018 р., Київ, 2018. С.51-53.

21. Чіжикова М.Є. Мікроакупунктурні системи та їх роль в комплексному лікуванні хронічного болю. *Рефлексотерапія, методи східної та західної медицини в медичній реабілітації сьогодення*: збірник праць Ювілейної науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 28-29 вересня 2017 р. Київ, АНФ Груп, 2017. С – 231-232.

22. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Механізми дії акупунктури – від гіпотез до сучасних досліджень. *Рефлексотерапія, методи східної та західної медицини в медичній реабілітації сьогодення*: збірник праць Ювілейної науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 28-29 вересня 2017 р. Київ, АНФ Груп, 2017. С – 131-135.

23. Коваленко О.Є., Семенова О.В., Чіжикова М.Є., Андріюк Л.В та ін. Уніфікація термінології в рефлексотерапії в Україні: час давно настав. *Рефлексотерапія, методи східної та західної медицини в медичній реабілітації сьогодення*: збірник праць Ювілейної науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 28-29 вересня 2017 р. Київ, АНФ Груп, 2017. С – 76-80.

24. Коваленко О.Є., Чіжикова М.Є. Забезпечення антиноцецептивного ефекту через вплив на мікроакупунктурні системи. *Сучасні технології в реабілітації та лікуванні нейром'язовоскелетних розладів*: мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю, Київ, 20-21 квітня 2017 р., Київ, «Центр учебової літератури», 2017. С.- 27-29.

25. Чіжикова М.Є. Мікроакупунктурні системи та їх роль у комплексному лікуванні болю у неврологічних хворих. *Роль і місце народної медицини в комплексній терапії*: мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю

до 25-річчя ренесансу народної медицини в Україні та 25-річчя заснування ПВНЗ «Київський медичний університет», Київ, 21 квітня 2017 р., Київ, 2017. С.- 135-136.

26.O.Kovalenko, V.Abramenko, M.Lyapko, M.Rubanista, L.Polovka, V.Ilyashenko. Use of acupuncture in rehabilitation of the patients with organic injuries of nervous system. *From the Classical to the Modern. Advancing global health and wellness through acupuncture and traditional medicine:* book of abstracts of 8th World Conference on Acupuncture, Sydney, Australia, 2-4 November 2013.WFAS Sydney, 2013. P.110.

27. Коваленко О.Є., Андріюк Л.В., Бабінець Л.С., Чіжикова М.Є., Кравченко А.М., Абраменко В.В. Уніфікація термінології в галузі рефлексотерапії в Україні згідно міжнародних стандартів ВООЗ. *Інформаційний лист про нововведення в сфері охорони здоров'я № 274-2017.* м.Київ, Укрмедпатентінформ МОЗ України 2017р.